

ОЗНАЙОМЛЕННЯ З РІДНИМ МІСТОМ ЯК ОДНЕ З ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНЯТ

GETTING TO KNOW YOUR HOMETOWN AS ONE OF THE MAIN TASKS OF PATRIOTIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

У статті визначено зміст і значення одного з важливих напрямків патріотичного виховання – це залучення дітей до народознавства – вивчення культури, звичаїв рідного народу шляхом ознайомлення дітей дошкільного віку з рідним містом.

У статті висвітлюються окремі аспекти розвитку патріотичних почуттів дітей дошкільного віку. Наголошується, що одним із ефективних шляхів розвитку патріотизму є ознайомлення дітей з рідним містом, як один із напрямів патріотичного виховання, що передбачає формування в них знань про рідне місто, любові до нього, становлення адекватних способів поведінки, розширення уявлень дітей про пам'ятки рідного міста: місця відпочинку людей, історичні пам'ятки, музеї, які містять багато наочних експонатів про життя, культуру та побут місцевих жителів. Проаналізовано різноманітні засоби та методи, які можна використовувати в процесі занять із ознайомлення дошкільнят з рідним містом, зокрема, бесіди, музика, твори образотворчого мистецтва, художнє слово, екскурсії, схема міста та мікрорайону, моделювання. Акцентовується увага на те, що, при ознайомленні з історією мікрорайону доцільно організувати пошукову діяльність дітей. Найбільшого значення в ознайомленні дошкільнят з рідним містом набувають розмови. Важливо, щоб бесіди підвищували дитячу розумову активність. Цьому допомагають прийоми порівняння, питання, індивідуальні завдання. Необхідно привчати дітей самостійно аналізувати побачене, робити узагальнення, висновки. Можна дітям запропонувати знайти відповідь в ілюстраціях, книгах, запитати батьків.

Підкреслюється, що до такої діяльності діти залучаються під час безпосереднього відвідування ЗДО, екскурсій, цільових прогулянок, їзди, виставок фотографій, репродукцій, малюнків, присвячених рідному місту, а також у процесі зустрічей із знаменитими мешканцями рідного міста, свят, присвячених знаменним датам у житті рідного міста, проте основною формою ознайомлення дітей старшого дошкільного віку із рідним містом є тематичні заняття.

Ключові слова: патріотичне виховання, діти дошкільного віку, Батьківщина, рідне місто.

The article defines the content and significance of one of the important directions of patriotic education – the introduction of children to folk studies, which involves studying the culture and customs of their native people by familiarizing preschool children with their hometown.

The article highlights various aspects of developing patriotic feelings in preschool-aged children. It emphasizes that one effective way to foster patriotism is to introduce children to their hometown, which is one of the directions of patriotic education. This involves forming children's knowledge about their hometown, fostering love for it, developing appropriate behaviors, and expanding children's understanding of local landmarks: places for leisure, historical sites, and museums that contain many visual exhibits about the life, culture, and everyday life of local residents.

Various means and methods that can be used in the process of introducing preschoolers to their hometown are analyzed, including conversations, music, works of visual art, artistic word, excursions, city and neighborhood maps, and modeling. Special attention is drawn to the appropriateness of organizing search activities for children when familiarizing them with the history of their neighborhood. Conversations play a significant role in introducing preschoolers to their hometown. It is important that these discussions enhance children's cognitive activity. Techniques such as comparison, questioning, and individual tasks contribute to this. Children should be encouraged to analyze what they see independently, make generalizations, and draw conclusions. They can be invited to find answers in illustrations, books, or by asking their parents.

It is emphasized that children are engaged in such activities during direct visits to educational institutions, excursions, targeted walks, games, and exhibitions of photographs, reproductions, and drawings dedicated to their hometown, as well as during meetings with famous residents of their hometown and celebrations dedicated to significant dates in the life of their hometown. However, the main form of familiarizing older preschool children with their hometown is through thematic lessons.

Key words: patriotic education, preschool children, homeland, hometown.

УДК 372.1:91(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/77.50>

Черепаня Н.І.,

канд. пед. наук, доцент,
завідувачка кафедри дошкільної
та спеціальної освіти
Мукачівського державного університету

Русин Н.М.,

ст. викладач кафедри дошкільної
та спеціальної освіти
Мукачівського державного університету

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Проблема виховання патріотизму є частиною державної політики в нашій країні, одним із пріоритетних її завдань, бо саме патріотизм громадян є засобом формування громадянського суспільства, зміцнення єдності держави. Фундамент патріотизму має будуватися на найсильнішій системі – системі освіти.

У зв'язку з цим є актуальним робота з ознайомлення дошкільнят з рідним містом як один із напрямів патріотичного виховання, що передбачає

формування у дітей знань про рідне місто, любов до нього, становлення адекватних проявів поведінки, відображення отриманої інформації у продуктивних видах діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз праць вітчизняних науковців свідчить про те, що поза увагою не можна залишати питання розвитку патріотизму дошкільників в умовах війни, зокрема, науковці ґрунтовно підходять до визначення шляхів патріотичного виховання через призму національно-усвідомленого ставлення до України (І. Бех, Л. Крицька, В. Ткаченко, К. Чорна тощо).

Питанням патріотичного виховання дітей дошкільного віку присвятили свої дослідження сучасні науковці Л. Артемова, А. Богуш, А. Виноградова, Н. Гавриш, Н. Лисенко, Л. Лохвицька, Т. Поніманська та ін. Їхні роботи висвітлюють теоретичні засади народознавства, зміст і методику ознайомлення дітей з українською національною культурою, літературою, мистецтвом; розкривають методичні прийоми ознайомлення дітей з рідним містом, державними і національними символами, побутом, святами, звичаями, обрядами, іграми, народним промыслом.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних умовах, коли відбуваються глибокі зміни в житті суспільства, одним з центральних напрямків роботи з підростаючим поколінням стає патріотичне виховання. Зараз, в період нестабільності, виникає необхідність повернутися до кращих традицій нашого народу, до таких вічних понять, як рід, родина, Батьківщина.

Почуття патріотизму багатогранне за своїм змістом, це і любов до рідних місць, і гордість за свій народ, і відчуття нерозривності з навколишнім, і бажання зберегти, примножити багатство своєї країни.

Бути патріотом – значить відчувати себе невід'ємною частиною Вітчизни. Це складне почуття виникає ще в дошкільному віці, коли закладаються основи ціннісного ставлення до навколишнього світу і формується в дитини поступово, в ході виховання любові до своїх близьких, до закладу дошкільної освіти, до рідних місць, рідної країни. Дошкільний вік як період становлення особистості має свої потенційні можливості для формування вищих моральних почуттів, до яких відноситься і почуття патріотизму.

У дошкільний період відбувається формування культурно-ціннісних орієнтацій духовно-етичної основи особистості дитини, розвиток її емоцій, почуттів, мислення, механізмів соціальної адаптації в суспільстві, починається процес національно-культурної самоідентифікації, усвідомлення себе в навколишньому світі. Даний відрізок життя людини є найбільш сприятливим для емоційно-психологічного впливу на дитину, так як образи сприйняття дійсності, культурного простору дуже яскраві і сильні і тому вони залишаються в пам'яті надовго, а іноді і на все життя, що дуже важливо у вихованні патріотизму.

Мета статті. Теоретично обґрунтувати методи та прийоми ознайомлення з рідним містом дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Почуття патріотизму багатогранне за змістом: це і любов до рідних місць, і гордість за свій народ, і відчуття нерозривності з оточуючим, і бажання зберегти, примножити багатство своєї країни. Бути патріотом – значить відчувати себе невід'ємною частиною Вітчизни.

Це складне почуття виникає ще в дошкільному дитинстві, коли закладаються основи ціннісного ставлення до навколишнього світу, і формується в дитині поступово, під час виховання любові до своїх близьких, до заснування дошкільної освіти, рідних місць, рідної країни. Дошкільний вік як період становлення особистості має багаті потенційні можливості для формування вищих моральних почуттів, до яких відноситься почуття патріотизму. Цей відрізок життя є найбільш сприятливим для емоційно-психологічного впливу на дитину, оскільки її образи сприйняття дуже яскраві і сильні і тому вони залишаються у пам'яті надовго, іноді на все життя, що дуже важливо у вихованні патріотизму. Сьогоднішні діти – це майбутні керівники, робітники, вчителі, вихователі. Від нас залежить, якими вони виростуть, чи пишатимуться країною, в якій народилися, дбатимуть про її процвітання.

Виховання патріотизму у дошкільнят означає виховання любові та прихильності до малої батьківщини, до того місця, де народилася дитина, де знаходиться її будинок, що стає в майбутньому основою для виховання відданості, любові та поваги до своєї країни. При цьому акцент робиться на вихованні любові до рідного дому, природи, культури малої Батьківщини. Ознайомлення з історією рідного міста, традиціями, культурою, природними цінностями, відомими людьми, що живуть у рідному місті, сприяє збагаченню пізнавальної сфери дошкільнят, розширенню їхнього кругозору, розвитку допитливості та найголовніше – вихованню любові, почуття прихильності до малої Батьківщини та гордості дітей від того, що вони є громадянами України. Формування уявлень про свою малу Батьківщину (назва міста, селища), пам'ятки рідного міста, села є важливим завданням, яке вирішується в рамках навчальної програми дошкільної освіти. Виховання патріотизму та громадянської культури особистості у дошкільному віці передбачає набуття початкових знань про рідний край. Відповідно, цей напрямок представлено в освітніх стандартах дошкільної освіти та навчальній програмі дошкільної освіти. Так, програмою дошкільної освіти передбачається формування уявлень про свою малу Батьківщину (назву міста, селища), про пам'ятки рідного міста, села [1, с. 23].

Правильна організація роботи з патріотичного виховання старших дошкільнят ґрунтується насамперед на знанні вікових можливостей та психологічних особливостей дітей цього віку. У старшому дошкільному віці, як зазначають психологи, з'являються новоутворення, що свідчать про можливість та необхідність здійснення спеціальної роботи з патріотичного виховання дітей. До них відноситься, перш за все, формування у дошкільнят моральних почуттів на основі збагачення змісту, зростання усвідомленості, глибини та стійкості емоційних переживань.

Дитина дошкільного віку відрізняється великою емоційністю. Почуття домінують над усіма сторонами її життя, визначають вчинки, виступають в якості мотивів поведінки, виражають ставлення дитини до навколишнього. Відмінною особливістю почуттів дітей старшого дошкільного віку є розширення галузі явищ, що викликають ці почуття. Глибоке знайомство дітей цього віку з явищами суспільного життя сприяє зростанню соціального початку у почуттях, формуванню правильного ставлення до фактів довкілля. Важливе значення у процесі формування у дошкільнят любові до Батьківщини має той факт, що емоційні переживання дітей старшого дошкільного віку набувають глибшого і стійкішого характеру [6, с. 134].

У дошкільному віці розвивається початок дієвого у сенсі цього терміну ставлення до Батьківщини, який проявляється у вмінні дбати про рідних і близьких людей, робити необхідне для інших, берегти те, що створено працею людей, відповідально ставитися до дорученої справи, дбайливо поводитися з природою. Однією з суттєвих особливостей дітей старшого дошкільного віку є те, що в цьому віці у дитини з'являється підпорядкування мотивів і на цій основі складаються суспільні мотиви трудової діяльності, прагнення зробити щось потрібне, корисне для оточуючих. Цей факт має велике значення для виховання патріотизму у дошкільнят, оскільки поява соціальних мотивів діяльності є основою формування моральних якостей особистості, що призводить до зміни змісту почуттів. Останні починають виникати не тільки у зв'язку з задоволенням вузько особистих потреб, а й у зв'язку з інтересами колективу. Соціальна мотивація праці дітей старшого дошкільного віку сприяє підвищенню ефективності діяльності дітей. Проте слід враховувати, що соціальні мотиви діяльності у дошкільнят лише починають складатися. Вони носять елементарний характер, мають відносно слабку спонукальну силу, не можуть протягом тривалого часу визначати загальну спрямованість поведінки дитини.

О.М. Каплуновська вважає важливим відзначити ту обставину, що у процесі формування в дітей старшого дошкільного віку дієвого ставлення до оточуючого розширюється сфера їхньої суспільно корисної діяльності. Вперше діяльність дошкільнят не обмежується рамками будинку, групи, а виходить за їхні межі, набуває елементів суспільної спрямованості. Діти активно включаються до «шефської» роботи з малюками, беруть участь в охороні природи, праці з благоустрою ділянки закладу дошкільної освіти, вулиці міста тощо. Проте слід мати на увазі, що позитивний вплив різних видів діяльності на розвиток дитини багато в чому залежить від педагогічного керівництва ними. Без правильного керівництва з боку

вихователя ці види діяльності не дадуть такого ефекту в моральному вихованні дошкільнят, якого очікується, діти можуть довго затримуватися на тому самому рівні розвитку.

Знайомство дошкільнят з рідним містом є непростим завданням, тому що маленькій дитині важко уявити влаштування великого міста, історію його виникнення, пам'ятки. Робота ведеться послідовно, від найближчого, знайомого (двір, вулиця, мікрорайон), до складнішого – місто.

Початок формування у дітей уявлень про рідне місто, його устрій, історію, пам'ятки закладає знайомство з двором, вулицею, на якій живе дитина, мікрорайоном. На прикладі свого мікрорайону діти знайомляться з улаштуванням міста, його структурою, призначенням різних установ та служб; їм стають зрозумілими матеріальні та духовні потреби людей; вони дізнаються, що люди різних професій трудяться на благо району, міста, намагаються зробити життя громадян зручнішим, цікавішим [3, с. 37].

У старшому дошкільному віці знання дітей про рідне місто розширюються та поглиблюються. Дошкільнят знайомлять із назвами головних вулиць міста, їм повідомляють про героїв чи знаменитих людей, чиїми іменами вони названі. Уточнюються та розширюються уявлення дітей про міські будівлі.

Розширюються уявлення дітей про пам'ятки рідного міста: місця відпочинку людей, історичні пам'ятки, музеї, які містять багато наочних експонатів про життя, культуру та побут місцевих жителів.

Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку здійснюється у процесі екскурсій, цільових прогулянок, ігор, виставок фотографій, репродукцій, малюнків, присвячених рідному місту, а також у процесі зустрічей із знаменитими жителями рідного міста, свят, присвячених знаменним датам у житті рідного міста, проте основною формою ознайомлення дітей старшого дошкільного віку із рідним містом є тематичні заняття.

У процесі занять із ознайомлення дошкільнят з рідним містом використовуються різноманітні засоби та методи.

Найбільшого значення в ознайомленні дошкільнят з рідним містом набувають розмови. Важливо, щоб бесіди підвищували дитячу розумову активність. Цьому допомагають прийоми порівняння, питання, індивідуальні завдання. Необхідно привчати дітей самостійно аналізувати побачене, робити узагальнення, висновки. Можна запропонувати дітям знайти відповідь в ілюстраціях, книгах, запитаннях до батьків. Основною формою використання літератури у вихованні патріотизму у старших дошкільнят є спеціально організоване заняття. У рамках ознайомлення з оточуючим, природою, літературою – діти слухають різні твори,

розмовляють із вихователем, розповідають свої враження, заучують напам'ять та переказують. Але для яскравого запам'ятовування та засвоєння лише усного знайомства недостатньо. У цьому віці зберігається наочно-образне мислення, тому, щоб у дітей склалося уявлення про явище (чи поняття державних символів, чи краси рідної природи, військової героїки) – потрібна опора на візуальні враження. Для супроводження читання вголос казок, оповідань, використовуються наочні посібники, репродукції картин, ілюстрації у книгах, фотографії та листівки на тему [5, с. 93].

При ознайомленні з історією мікрорайону доцільно організувати пошукову діяльність: діти розпитують своїх батьків, дідусів та бабусь про історію назви мікрорайону, вулиці, де вони живуть. Дорослі повідомляють дітям про відомих людей мікрорайону, а також людей, на честь яких названо вулиці мікрорайону. На заняттях діти обмінюються отриманою інформацією, пропонують свої версії про історії деяких назв. Розгляд документів та фотографій, представлених у музеї дитячого садка, сприяє уточненню та доповненню знань дітей. В результаті зростає пізнавальний інтерес до історії мікрорайону, повага до знаменитих земляків [4, с. 45].

Ряд занять, присвячених пам'яткам рідного міста, може бути проведений у формі заочних екскурсій: «Історія міста», «Батьківщина моя Україна», «Вони боролися за наше місто» та ін.

Заняття-екскурсії до магазину, школи, бібліотеки, на пошту, стадіон допомагають дітям познайомитися з функціями та влаштуванням різних установ мікрорайону, формують у дошкільнят уявлення про різноманітні потреби людей та про те, хто і як піклується про мешканців міста.

У процесі занять із ознайомлення з рідним містом діти з великим задоволенням працюють зі схемою мікрорайону, на якій кожна дитина за допомогою вихователя малює дорогу з дому до дитячого садка, позначає назви вулиць на схемі, місця переходу через дорогу, пам'ятки. При цьому діти запам'ятовують адресу дитячого садка, свою домашню адресу, уточнюють правила безпечної поведінки на вулиці [2, с. 234].

Ефективним способом ознайомлення дітей із містом на заняттях є моделювання. Працюючи із планом міста, діти вигадують, якими символами позначити відомі пам'ятки міста, такі як монумент «Матері-патріотки», «Кирила і Мефодія» та ін. Аналогічна робота проводиться і зі схемою мікрорайону. Фішки з позначенням відомих об'єктів мікрорайону – заклад дошкільної освіти, лікарня, школа, магазини, бібліотека, спортивний комплекс та інші – вигадуються та виготовляються разом із дітьми. Діти влаштовують змагання, хто швидше поставить фішки у потрібне місце.

Можна провести конкурс на найкращий проєкт «Двір моєї мрії». Конкурс передбачає спільну роботу дітей та батьків. За умовами конкурсу, проєкти мають враховувати інтереси та потреби різних верств населення: дітей та людей похилого віку, молодих мам, любителів спорту. Робота над створенням та захистом проєкту вирішує не лише завдання соціального розвитку, патріотичного виховання, а й сприяє розумовому, мовленнєвому, естетичному розвитку. Свої проєкти, оповідання з пропозиціями представляють на занятті.

Слід наголосити, що для дитини дошкільного віку характерні короткочасність інтересів, нестійка увага, стомлюваність. Тому неодноразове звернення до однієї і тієї ж теми сприяє розвитку уваги та тривалого збереження інтересу до цієї теми. Крім того, доцільно об'єднувати в одну тему заняття не лише з розвитку мови, а й з ознайомлення з природою, музикою, продуктивними видами діяльності.

Рівень знань дошкільнят про рідне місто визначається в процесі педагогічної діагностики. З цією метою використовуються бесіди, вирішення проблемних ситуацій, дидактичні ігри. Результатом роботи можна вважати зростання рівня знань дітей про своє місто, його структуру, пам'ятки, інтерес до історії та культури, почуття причетності до життя свого мікрорайону, своєї малої батьківщини.

Значну інформацію про рівень знань дошкільнят про рідне місто представляє аналіз продуктів дитячої продуктивної діяльності (малюнків, аплікацій, результатів конструювання), а також вільної ігрової діяльності дошкільнят.

В результаті систематичної та цілеспрямованої роботи з ознайомлення дошкільнят з рідним містом у дітей формуються широкі уявлення про місто, в якому вони живуть, що знаходить відображення у дитячих іграх (ігри з використанням макета міста, мікрорайону «Будівельники», «Пішоходи та водії», «Ходімо в гості» та ін.). У процесі ігор з макетами створюються ситуації, які спонукають дітей отримувати нові знання, звертатися за порадою до вихователя, сперечатися, міркувати, шукати правильну відповідь на запитання, що несподівано виникають. Ігри з макетами роблять дітей учасниками життя дорослих, тобто, гра допомагає дітям «жити спільним життям з дорослими» (Д. Б. Ельконін). Це почуття причетності до справ дорослих, що виявляється, особливо важливо для виховання стійкого, емоційно позитивного ставлення до рідного міста [5, с. 112].

За достатньої сформованості знань та уявлень дошкільнят про рідне місто діти із задоволенням зображують своє рідне місто, село на своїх малюнках, аплікаціях, з цікавістю під керівництвом вихователя виготовляють макети вулиць та мікрорайонів.

Висновки. Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про необхідність

та важливість виховання засад патріотизму, любові до рідного міста (краю) у дітей дошкільного віку. Аналіз патріотичного виховання дозволяє дійти висновку у тому, що робота з ознайомлення дошкільнят з рідним містом як один із напрямів патріотичного виховання передбачає формування в дітей знань про рідне місто, любові щодо нього, становлення адекватних проявів поведінки, відбиток отриманої інформації у продуктивних видах діяльності.

До змісту роботи з ознайомлення дошкільнят з рідним містом входять формування уявлень дошкільнят про історію його виникнення, устрій та структуру міста, пам'ятки про призначення різних установ, героїв чи знаменитих людей рідного міста. Робота ведеться послідовно, від ближчого, знайомого (двір, вулиця, мікрорайон), до складнішого – місто. Дана робота реалізується у процесі тематичних занять, екскурсій, цільових прогулянок, ігор, виставок фотографій, репродукцій, малюнків, присвячених рідному місту, а також у процесі зустрічей із знаменитими жителями рідного міста, свят, присвячених знаменним датам у житті рідного міста. У процесі ознайомлення дошкільнят з рідним містом використовуються різноманітні засоби та методи: бесіди, музика, твори

образотворчого мистецтва, художнє слово, екскурсії, схема міста та мікрорайону, моделювання, пошукова діяльність та ін.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2021. 37 с.
2. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі: навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1994. 398 с.
3. Каплуновська О. М., Кричата І. І., Палець Ю. М. «Україна – моя Батьківщина». Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / за наук. ред. О. Д. Рейпольської. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 72 с.
4. Кривоніс М. Л., Дроботій О. Л. Патріотичне виховання в ДНЗ. Харків : Вид-во «Ранок», 2015. 192 с. (Серія «Сучасна дошкільна освіта»).
5. Лозинська Є. Ф. Українське народознавство дітям дошкільного віку: методичний посібник для дошкільних закладів. Львів : Оріяна – Нова, 2008. 208 с.
6. Ніколаєнко В. М. Народознавство в дошкільному навчальному закладі. 2-6 років: 4-те вид., перероблене. Харків : Вид. група «Основа», 2013. 207 с., (1) с.: іл. (Серія «ДНЗ. Вихователю»).

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>